

SPREMEMBE IN DOPOLNITVE PRILOG SPORAZUMA O MEDNARODNEM CESTNEM PREVOZU NEVARNEGA BLAGA (ADR)

V februarju 2021 je bil v Uradnem listu RS, št. 26/21, objavljen Sklep o objavi sprememb in dopolnitev prilog A in B k sporazumu o mednarodnem cestnem prevozu nevarnega blaga (ADR). Ta vnaša na področju prevoza radioaktivnih snovi (»razred 7«) kar nekaj novosti, dopolnil in popravkov. Določene spremembe pa so tudi splošne narave – in se nanašajo na več razredov nevarnega blaga.

Od pomembnejših (in zanimivejših) sprememb je treba omeniti med drugim:

- popravek in posodobitev definicije za prevozni indeks (TI),
- spremembo izraza 'raven sevanja' (tudi 'stopnja sevanja' v preteklosti) v 'hitrost doze',
- uvedbo nove skupine površinsko kontaminiranih predmetov – SCO-III (UN št. 2913),
- posodobljene reference na različne dokumente IAEA, npr. GSR del 3, INFCIRC/225/rev. 5 in SSG-26 (Rev. 1),
- manjše spremembe v poglavju 1.10, ki opredeljuje varovanje, npr. v 1.10.3.1.5 in v 1.10.3.2.2 (d),
- navedba sedmih dodatnih radionuklidov (v 2.2.7.2.2.1),
- prevoz kot 'izključna uporaba' za SCO-III (v 4.1.9.2.4),
- prevozni indeks (TI) pri pošiljkah enega pošiljatelja (5.1.5.3.2),
- popravek napačne navedbe iz preteklosti pri 'posebnem dogovoru' (5.1.5.3.4 (d) in 5.1.5.3.4 (e),
- popravek v 5.2.1.7.4 (c) glede navajanja ustreznih vrst tovorkov (tj. IP-2 in IP-3),
- nov poudarek (v 6.4.2.8), da je treba pri zasnovi tovorka upoštevati tudi mehanizme staranja,
- dodan je nov odstavek (6.4.23.2.2), ki opredeljuje vsebino vloge za dovoljenje za prevoz SCO-III,
- nove zahteve, če je tovorek namenjen za prevoz po skladiščenju (6.4.23.4),
- popravki v 6.4.23.17 (m) in 6.4.23.17 (n)(ii) pri omembah zadrževalnega in zaščitnega sistema,
- več dopolnil in popravkov v 7.5.11 CV33, dodatna je npr. določba glede najvišje hitrosti doze na zunanji površini zabojnika (poleg dosedanje navedbe – med rutinskimi prevoznimi pogoji – na zunanji površini vozila),

- popravek 'nalepk nevarnosti' v 'table (velike nalepke) nevarnosti' (8.1.3),
- v 8.5 se ne uporablja več izraz »tovorišče«, ampak »tovorni prostor« (vozila), pri čemer je v S21 opredeljen stalni nadzor blaga v povezavi s poglavjem 1.10 in z varnostnim načrtom.

Pisna navodila po ADR 5.4.3, ki jih zagotovi prevoznik za posadko vozila in morajo biti v voznikovi kabini na lahko dostopnem mestu, ostajajo tudi v naslednjih dveh letih nespremenjena (le v 5.4.3.4 je bil odpravljen »tiskarski škrat«; »nevarnosti« namesto »nevarnostni«).

Originalno angleško besedilo celotnega ADR se nahaja na spletni povezavi:

<https://unece.org/transportdangerous-goods/adr-2021-files>.

Merjenje hitrosti doze na ustreznih mestih/razdaljah

Vir: www.jaif.or.jp/ja/wnu_si_intro/document/2009/m_hartenstein_nuclear_transport.pdf

OCENA UPRAVIČENOSTI

V mesecu marcu 2021 je bil v Uradnem listu RS št. 30/21 objavljen Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o posebnih zahtevah varstva pred sevanji in načinu ocene doz. Pravilniku sta dodana dva nova člena. Tako 3.a člen določa obseg in vsebino ocene upravičenosti za izvajanje nove vrste sevalne dejavnosti. Novi člen določa tudi dodatne vsebine za oceno upravičenosti za predmete splošne rabe katerih uporaba lahko pomeni novo vrsto sevalne dejavnosti. V 25.a členu pa so podana določila za ocenjevanje doz v primeru izrednega dogodka.

Pravne akte s področja jedrske in sevalne varnosti si lahko v elektronski obliki ogledate na spletnih straneh URSJV pod zavahkom Zakonodaja.

PODATKOVNA BAZA INCIDENT AND TRAFFICKING DATABASE (ITDB)

Podatkovna baza Incident and Trafficking Database (ITDB) Mednarodne agencije za atomsko energijo (MAAE) je eden od najbolj prepoznavnih »proizvodov« te organizacije na področju jedrskega varovanja (nuclear security). Nenazadnje je omenjena baza, ki se je v prvem obdobju imenovala Illicit Trafficking Database, lani zaznamovala častitljivo 25. obletnico. Prav toliko let je njena članica tudi Slovenija, ki jo predstavlja na tem področju Uprava Republike Slovenije za jedrsko varnost (URSJV).

ITDB vsebuje podatke o (sporočenih) dogodkih po svetu z jedrskimi snovmi, radioaktivnimi snovmi in predmeti, kontaminiranimi z radionuklidi. Vsebuje tudi dogodke s snovmi oz. predmeti, ki niso bili radioaktivni, a so jih storilci npr. poskušali preprodati kot radioaktivne. Gre za dogodke z različno »resnostjo«; največ pozornosti in analiz zavzamejo tisti (ki so hkrati najredkejši), ko gre za potrjeno ali verjetno dejanje tihotapljenja ali namerne /škodljive uporabe ali zavajanja, da gre za radioaktivne snovi (vključno s poskusi prej omenjenega).

ITDB je »prehodila« dolgo pot v minulega četrto stoletje. Če so prva leta zaznamovali predvsem primeri najdb in zasegov jedrskih snovi po Evropi, pa so zadnja leta prinesla drugačne trende ter zlasti precej primerov kontaminiranih (pol)izdelkov s ^{60}Co , še več primerov najdb »zgodovinskih« predmetov z ^{226}Ra , pa tudi kar nekaj odtujitev prenosnih naprav z radioaktivnimi viri.

Prizadevanja Slovenije na tem področju imajo tudi politično noto, saj npr. visoki predstavniki naše države na tematskih obdobjnih konferencah omenijo tudi naša prizadevanja pri globalnih naporih, da se čim bolj zmanjša nedovoljen promet (»tihotapljenje«) jedrskih in radioaktivnih snovi.

Nadalje je Slovenija v letu 2018 pristopila k pobudi, objavljeni kot INFCIRC/918, ki si prizadeva za aktivno delovanje proti nedovoljenemu prometu.

Več informacij o ITDB si lahko preberete v objavljenih periodičnih dokumentih MAAE, »ITDB Factsheet«: <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/02/itdb-factsheet-2020.pdf>), o nedovoljenem prometu pa tudi v tehničnem vodiču MAAE z naslovom Combating Illicit Trafficking in Nuclear and other Radioactive Material (NSS no. 6): https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/pub1309_web.pdf).

Podatek za obdobje julij 2019 – junij 2020 kaže kar na 55 kraj radioaktivnih virov na globalni ravni [vir: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gc/gc64-6.pdf>].

Dejanskih kraj po svetu pa je bilo seveda še več, ker določeni primeri ostanejo tudi neodkriti (ali se ne sporočajo).

ITDB je iz preteklega stoletja in izmenjav informacij preko faksa postala sodobno orodje, ki teče na varnostni platformi, imenovani NUSEC. Tudi število držav, ki so bolj ali manj zavzeto pristopile k ITDB, se je povečevalo do zdajšnjih 142 držav. Do podatkov lahko trenutno dostopa, v skladu z navodili MAAE, le omenjeno število oseb oziroma organizacij. Le-ti sta pri nas poleg URSJV še Policija in Finančna uprava RS (Uprava za carine). URSJV glede zadevne tematike organizira tudi obdobjne sestanke z omenjenima ter drugimi deležniki (Tržni inšpektorat RS, Javna agencija za civilno letalstvo RS in drugi).

Informacije iz ITDB se v splošnem lahko uporabljajo za več namenov, npr. za dviganje ozaveščenosti in seznanjanje, napotki in usmeritve za nadzorne organe, kot so carinski ali policijski organi, v okviru procesa izdelave ocene ogroženosti, pristopov držav do detekcijskih sposobnosti in študije primerov ter različna namenska usposabljanja.

URSJV je od leta 2000 posredovala v ITDB poročila s podatki o 28 dogodkih, pri čemer se je prvi izpred domala dveh desetletij nanašal na stalitev ^{60}Co na Jesenicah. Poleg tega primera je bilo sporočenih še 27 drugih dogodkov, ki so se nanašali na različne radioaktivne vire (^{137}Cs , ^{85}Kr , U- in Th-spojine, ^{14}C , ^{226}Ra ,...). Eden od bolj markantnih dogodkov je bila tudi izguba dveh radioaktivnih virov v radioaktivnih strelvodih (dogodek omenjen v Sevalnih novicah št. 23, junij 2010). Omeniti velja še posamične primere najdb »zgodovinskih virov« z ^{226}Ra v pošiljkah odpadnih kovin. URSJV je od leta 2018 sporočila štiri zanimivejše tovrstne primere (hitrosti doze so bile do nekaj deset $\mu\text{Sv/h}$ na kontaktu). Opažamo tudi, da so praktično »presahnili« primeri najdb U- in Th-spojnin v različnih organizacijah, ki so se pojavljali v obdobju 2014 - 2017. Najdba treh paketov s ^{14}C v Ljubljani, sporočena v letu 2020, je bila zelo zanimiva tudi za MAAE, saj se ta izotop pojavlja izjemno redko v ITDB. Slovenski primeri se ne nanašajo na tihotapljenje ali namerne/škodljive uporabe radioaktivnih snovi. V nobenem primeru tudi ni šlo za aktivnosti radioaktivnih virov, ki bi presegle 6 GBq.

S spodbuditvijo ozaveščenosti pripomoremo tudi k skrbnemu ravnanju z radioaktivnimi viri med uporabo, shranjevanjem in prevozom in s tem krepimo jedrsko varovanje. Kultura varovanja, vtkana v ukrepe in pristope do varovanja radioaktivnih virov znatno pripomore, da bo tudi v prihodnje čim manj tovrstnih poročanj iz Slovenije.

**Če najdete vir sevanja neznanega izvora ali
če sumite, da gre za vir sevanja,
pokličite dežurnega URSJV:
tel. št. 041 982 713**

